

Funded by
the European Union

KA1 – mobilumo projektas Nr. 2023-1-LT01-KA122-ADU-000121028
Suaugusiųjų švietėjų kompetencijų plėtotė įtraukusių ir tarpkultūrinių ES vertybių kontekste

Alytaus muzikos mokyklos mokytoja

Eglė Čeponaitė
Metodinis pranešimas
2023-11-30

Žymiausi čekų kompozitoriai ir jų indėlis į pasaulinę muzikos istoriją

XIX a. įsivyrąja naujas meno stilius, vadinamas romantizmu. Jis išreiškė pasipriešinimą griežtam, tvarkingam ir harmoningam klasicizmo menui. 1789 m. prancūzų Didžioji revoliucija pakėlė Europos tautas kovai už nacionalinę nepriklausomybę bei valstybingumą, bet jos idealų („laisvė, lygybė, brolybė“) žlugimas sukėlė didžiulę nevilties ir pesimizmo bangą. Mėginimai atgaivinti senąsias monarchijas sklaidė laisvės ir demokratijos vizijas. Todėl XIX a. iškilusius įvairių meno sričių menininkus (Baironas, Hugo, Novalis, Mendelsonas, Šopenas, Šumanas, Listas, Grygas ir kiti), nepaisant jų skirtingų individualybių, vienijo viena – jausmingo ir maištingo žmogaus pasaulėjauta.

Menininkai, anksčiau kūrę mecenatų arba bažnyčios užsakymu, įgijo iki tol nepažintą meninę laisvę, kuri išsiveržė stipriais individualiais jausmais ir vaizduote. Kūrybinė laisvė iškėlė žmogaus konfliktą su aplinka, todėl Žmogaus ir Likimo, Žmogaus ir Laiko, Žmogaus ir Gamtos, Žmogaus ir Kovotojo temos tapo vyraujančios. Menas buvo iškeltas į neregėtas aukštumas. Viešos koncertų salės, muziejai tapo naujomis „šventovėmis“, prieinamomis ne tik aukštuomenei, bet ir viduriniajai visuomenės klasei, todėl menas privalėjo ne tik pakylėti virš realybės, bet būti žemiškas ir suprantamas.

Stiliaus individualumas.

Daugelis romantikų susikūrė savo muzikos pasaulį. Šiandien nesunkiai galime atpažinti Šopeną, Listą, Čaikovskį ar Bramsą, ar bent jau pasakyti, kad girdime romantizmo epochos muziką.

Išraiška ir temos

Romantikai iškėlė išsilaisvinusio žmogaus asmenybės vertę, atskleidė maištingą žmogaus jausmų pasaulį. Daugeliui romantikų ypač artima gamtos tema (Šuberto „Girių karalius“, „Forelės“, Smetanos „Vltava“, Berliozi „Fantastinės simfonijos“ III d. ir pan.)

Programinė muzika

XIX a. parašoma labai daug programinės instrumentinės muzikos. Ja siekiant pritraukti daugiau publikos ir padėti jai lengviau orientuotis gan neįprastuose romantikų kūriniuose.

Tautiškumas ir egzoti(ciz)mas

Ryški romantizmo kryptis muzikoje vadinama *egzoticizmu*. Menininkai romantikai, nusivylę esamu gyvenimu, svajojo apie geresnį. Jį matė tolimuose viduramžiuose ar egzotiškuose Rytų kraštuose. Tai paskatino juos kurti ir pagal kitų kraštų muzikos intonacijas, – taip prancūzas Bizė parašė ispanišką operą „Karmen“, italas Pučinis – japonų tematikos operą „Madam Baterflai“, čekas Antoninas Dvoržakas parašė simfoniją „Iš Naujojo pasaulio“... Muzikinis egzoticizmas buvo romantinių svajonių atgarsis.

Funded by
the European Union

Tautiškumas buvo svarbus XIX a. politinis judėjimas, turėjęs įtakos ir muzikai bei paskatinęs formuotis tautinėms (nacionalinėms) muzikos mokykloms. Muzikinis tautiškumas pasireiškė, kai kompozitoriai ėmė rašyti muziką su tautiniu atspalviu, t. y. naudojo liaudies dainas, šokius, mitologiją, istoriją. Tai buvo tipiškas romantinės muzikos bruožas.

XIX a. – tautinių kompozicinių mokyklų atsiradimo amžius. Tai susiję su sukilimais ir maištais, siekiant išsivaduoti iš svetimų šalių priespaudos. Patriotiniai jausmai skatina domėtis folkloru, kurti tautinio charakterio meno kūrinius. Šis reiškinys buvo ypač paplitęs užgrobtuose kraštuose – Italijoje ir Čekijoje.

Kai kūrė B. Smetana, Čekija buvo valdoma Austrijos-Vengrijos imperijos. Vokiečių kalba buvo oficiali, ir tik kaimiečiai kalbėjo čekiškai. Subrendęs kompozitorius ėmė tobulinti savo gimtąją kalbą. Tad tai, kad „Parduotosios nuotakos“ libretas buvo parašytas čekiškai, o polka ir furiantas (čekų šokiai) suskambo operos teatro scenoje, tapo tikra sensacija. Vieni ryškiausių Čekijos nacionalinės muzikos mokyklos atstovų buvo B. Smetana ir A. Dvoržakas.

B. Smetana laikomas čekų nacionalinės muzikos tėvu. Jis garsėjo savo patriotiniais kūriniais, kurie atspindėjo jo šalies istorinės ir kultūrinės tapatybės svarbą.

Savo operose muziką jis taikė prie scenos vyksmo, panašiai kaip Wagner'is, ir liaudies dainų ir šokių melodijų nevartojo. Nors Smetana operoje laikėsi Wagner'io principų, bet muziką kūrė savarankiškai. Vėliau pripažino, kad jo muzika savo dvasia ir melodijomis, ypač tose vietose, kur vaizduojamas kaimas, yra labai artima liaudies muzikai. Iš jo operų populiariausios „Parduotoji nuotaka“ ir „Bučinyš“. Be operų parašė simfoninių poemų, 2 kvartetų, fortepijoninį trio.

Vienas iš jo garsiausių kūrinių yra simfoninė poema „Vltava“, kuri aprašo Vltavos upės kelionę per Čekijos kraštą. Šis kūrinys simbolizuoja čekų tautos dvasią ir buvo sukurtas siekiant atgaivinti tautinį pasididžiavimą.

Kitas svarbus Smetanos kūrinys yra simfoninių poemų ciklas „Ma vlast“ (Mano tėvynė), kurioje jis taip pat atspindi Čekijos istoriją ir kultūrą. Smetana buvo svarbi figūra čekų nacionalinio atgimimo laikotarpiu, kuris buvo susijęs su stipriu noru išsaugoti ir pabrėžti čekų identitetą.

Bedřich Smetana mirė 1884 m., tačiau jo paveldas ir įnašas Čekijos muzikos istorijoje lieka svarbus ir šiandien. Jo kūryba išlieka kaip svarbus čekų kultūros paveldo elementas.

Antoninas Leopoldas Dvořákas

Dvorak'as naudoja daugiau folkloro elementų nei Smetana. Jis gerai jautė slaviškų šokių ritmus, todėl jo apdirbti čekų, slovākų, serbų ir ukrainiečių šokiai įgyja didesnės muzikinės vertės. Viena žymiausių jo simfonijų yra „Iš naujojo pasaulio“, parašyta Amerikoje, kuomet jis buvo New-Yorko konservatorijos direktorius. Čia jis puikiai išnaudojo afroamerikiečių motyvus, pritaikydamas juos Vakarų Europos muzikoje.

Dvoržako gabumai muzikai atsiskleidė jau vaikystėje, nuo šešerių jis grojo smuiku. Pirmieji vieši jo kūrinių pasirodymai įvyko Prahoje 1872 m., o didžiausios sėkmės sulaukė – 1873 m., kai jam buvo 31 metai. Siekdamas pripažinimo už Prahos ribų, jis pateikė savo Pirmosios simfonijos partitūrą konkursui Vokietijoje, tačiau nelaimėjo, o negražintas rankraštis buvo prarastas, kol po daugelio dešimtmečių buvo atrastas iš naujo. 1874 m. jis pateikė paraišką Austrijos valstybinei kompozicijos premijai, įskaitant dviejų kitų simfonijų ir kitų kūrinių partitūras. Nors Dvořákas to nežinojo, Johannesas Brahmsas buvo pagrindinis žiuri narys ir buvo labai sužavėtas jo kūryba. Premija Dvořákui įteikta 1874 m., 1876 m. ir 1877 m.

Brahmsas rekomendavo Dvořáką savo leidėjui Simrockui, kuris netrukus užsakė slavų šokius op. 46. 1878 m. juos labai gyrė Berlyno muzikos kritikas Louisas Ehlertas, natos (originalios

**Funded by
the European Union**

fortepijoninės 4 rankų versijos) buvo puikiai parduodamos, o Dvořákas pagaliau įgavo tarptautinį pripažinimą.

Simfonija Nr. 9 e-moll: iš Naujojo Pasaulio, dar vadinama „Simfonija iš Naujojo pasaulio“. Ši simfonija yra ne tik vertingiausia A. Dvořáko kūryboje, bet ir viena iš žymiausių XIX a. simfonijų pasaulinėje muzikoje.

Simfonija buvo sukurta JAV, kai A. Dvořákas 1892–1895 m. dirbo Niujorke. Simfonijos premjera įvyko 1893 m. gruodžio 16 d. Karnegio salėje. Joje, greta čekų liaudies intonacijų, panaudotos juodaodžių, indėnų muzikai būdingi melodiniai motyvai, ritmai. Tačiau ši simfonija visų pirma yra tipiškas čekų simfonizmui būdingo kūrinio pavyzdys: epinė įžanga, ryšys su buitine-žanrine melodika, gamtos vaizdai (II, III dalys), visą simfoniją apjungiantis lyrizmas (iki šios simfonijos nebūdingas paties A. Dvořáko simfoniniams kūriniams), IV dalyje pasiekęs net dramatišką patosą.

Simfonijos pavadinimas, autoriaus duotas jau sukūrus visą kūrinį, nėra programiškas. Jam įtakos turėjo keletas priežasčių: A. Dvořáko gyvenimas JAV, pažintis su šioje šalyje skambėjusiu folkloru bei naujo, paties kompozitoriaus išskirto, kūrybinio laikotarpio pradžia.

Antoninas Dvořákas buvo apibūdinamas kaip „neabejotinai universaliausias... savo laikų kompozitorius“. Dvořák Prahos tarptautinis muzikos festivalis yra didelis koncertų ciklas, vykstantis kasmet, skirtas Dvořáko gyvenimui ir kūrybai paminėti.

ČEKIJOS KOMPOZITORIAI IR ATLIKĖJAI PROTESTO DAINOS – NUO 1968-1989M
1968 – Prahos revoliucija, pasipriešinimas komunistinei ideologijai. Tuo metu muzikantai kūrė protesto dainas. Karel Gots, žymus Čekijos atlikėjas pirmosios revoliucijos metu aktyviai palaikė komunistinį režimą, bet Aksominės revoliucijos metu jis jau buvo drauge su tauta.

Iš asmeninių projektinių prisiminimų:

Funded by
the European Union

Karel Kryl – protesto dainų kūrėjas (1944-1994)

Děkuji	Thankful
Stvořil Bůh, stvořil Bůh ratolest, bych mohl věnce vázat, děkuji, děkuji za bolest, jež učí mne se tázat, děkuji, děkuji za nezdar: ten naučí mne pít, bych mohl, bych mohl přinést dar, byť nezbývalo síly, děkuji, děkuji, děkuji.	God created, God created a sprig, so I could bind the wreaths, I'm thankful, thankful for pain, that teaches me to question. I'm thankful, thankful for the setback, that will teach me the diligence, so I could, could bring a gift, though no strength was left, I'm thankful, thankful, thankful.

Vladimir Merta

Sláva tobě Praho matko blahoslavená v průsečíku dávných cest jantaru stavěná v pozůstatcích vlhkých vůní cítíš keltská opida v žaláři národů spíš - čekáš co ti Vídeň dovolí a dá	Glory to you, blessed mother Prague, Built at the crossroads of ancient amber roads, In the remnants of damp scents, you sense Celtic oppida, In the prison of nations, you sleep - waiting for what Vienna allows you.
--	--

**Funded by
the European Union**

Marta Kubišová.

Petr Rada

Prahos pavasaris "A prayer for Marta"

1989 m. lapkričio mėn. aksominė revoliucija reiškė naujo laikotarpio pradžią šiuolaikiniame čekų muzikos pasaulyje.

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Šis kūrinys atspindi tik autoriaus nuomonę, todėl Nacionalinė agentūra ir Europos Komisija negali būti laikomos atsakingomis už jame pateiktą informaciją.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the National Agency. Neither the European Union nor National Agency can be held responsible for them.